

Pierwszy kwartał bieżącego roku, z racji ogłoszenia przez ONZ 2011 roku Międzynarodowym Rokiem Lasów, obfitował w liczne konferencje i seminaria poświęcone tematyce leśnej. W Polsce szczególną uwagę skoncentrowano na problematyce lasów oraz gospodarowania nimi, uwzględniając prognozy do roku 2030. Dokumentem, w którym zawarto główne uwarunkowania i kierunki zmian w polskim leśnictwie jest „Raport Polska 2030. Wyzwania rozwojowe”. Został on opracowany przez Zespół Doradców Strategicznych Prezesa Rady Ministrów, któremu przewodniczył minister Michał Boni.

Jak w każdej dziedzinie, również i w leśnictwie w prognozach najbardziej istotna jest strategia. Warto podkreślić, że w naszym kraju już ponad 80 lat temu w okresie przedwojennym powstał pierwszy taki dokument pt. „Główne wytyczne dla państwowego gospodarstwa leśnego”, opracowany przez Adama Loreta.

- **Kształcenie leśników musi się odbywać dla leśnictwa i ochrony przyrody – jutra, dla zaspokojenia przyszłych potrzeb i oczekiwań nowoczesnej wizji lasów Polski i Europy – apelował prof. Andrzej Grzywacz**

Wiceminister środowiska Janusz Zaleski w swoim referacie podkreślił rolę dokumentów Unii Europejskiej – „Strategii leśnej” i „Leśnego Planu Działania” w polityce Polski oraz w rozwoju gospodarki leśnej.

STRATEGIE w polityce

Politykę leśną w Polsce w latach 1945-1989 tak podsumował historyk leśnictwa profesor **Józef Broda**: „Gdy spojrzeć wstecz na całe 45-letnie powojenne, to uderza w polityce państwa wobec lasów, leśnictwa i drzewnictwa brak jakiejś długofalowej linii przewodniej i konsekwencji działania (...). Każdy następny etap (rozwoju organizacyjnego) nie był kontynuowaniem i rozwijaniem struktury z poprzedniego okresu, ale burzeniem tej struktury (...). Zmiany następowały wówczas, gdy dana struktura organizacyjna i system zarządzania zdążyły się już przyjąć i ugruntować w praktyce”.

Z kolei strategia Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe z 1997 r. skoncentrowana była na dwóch głównych problemach:

- powiększania stanu posiadania LP i ich zasobów,

- prowadzenia gospodarki leśnej zgodnie z zasadą samofinansowania i korzystania ze wsparcia środków społecznych na podtrzymanie i rozwijanie społecznych świadczeń lasu.

W 2003 r. przyjętymi kierunkami rozwoju PGL LP na lata najbliższe były głównie:

- optymalizacja docelowej wielkości leśnictw i nadleśnictw,
- racjonalizacja zasad gospodarki nieruchomości i środkami transportu,
- reforma polityki kadrowej.

Odzwierciedleniem istoty zmian w gospodarce leśnej i leśnictwie może być fakt, że w latach 2005-2009 opracowano i wprowadzono aż 19 zmian do Ustawy o lasach.

Wiele uwagi w ostatnim okresie poświęca się w leśnictwie procesowi zalesiania, zwłaszcza w powiązaniu z poprawą stanu środowiska przyrodniczego i ograniczeniem efektu cieplarnianego. Realizując zasady trwałego i zrównoważonego rozwoju lasów, aktualnie dominuje kierunek godzenia ochrony przyrody z procesami rozwoju, unikając niepotrzebnej fragmentacji środowiska.

Problematyka perspektyw przeobrażeń w lasach i leśnictwie polskim była motywem przewodnim III Sesji Zimowej Szkoły Leśnej przy IBL pt. „Strategia rozwoju lasów i leśnictwa w Polsce do roku 2030”, która odbyła się w dniach 15-17 marca 2011 r. w Sękocinie Starym.

Wiodącym referatem I bloku tematycznego tej sesji pt. „Strategie w polityce gospodarczej państwa”, było wystąpienie **Janusza Zaleskiego**, podsekretarza stanu w Ministerstwie Środ-

Zasoby leśne – ocena i perspektywy

Drugi dzień sesji poświęcony był ocenie zasobów leśnych w perspektywie najbliższych dziesięcioleci. Referat wiodący, wygłoszony przez prof. Tomasza Boreckiego z SGGW w Warszawie i dr. Janusza Dawidziuka – dyrektora Biura Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej, poświęcony był „Ocenie rozwoju, produktywności, struktury i przeznaczenia zasobów leśnych”.

Autorzy dokonali szczegółowych zestawień porównawczych. Według ponad 40-letnich danych, udział ponad 100-letnich drzewostanów wzrósł z 8,4% (1967 r.) do 14,6% (2010 r.). Jednocześnie wiek przeciętny w tym samym okresie wzrósł z 46 do 61 lat, zasobność zaś ze 141 m³/ha do 250 m³/ha, a miąższość z 912 mln m³ do 1715 mln m³. Ogólna powierzchnia lasów zwiększyła się z 6,5 mln ha do 7,1 mln ha. Ważnym elementem jest odnotowany wzrost udziału drzewostanów liściastych z 17,7% (1967 r.) do 23,2% (2010 r.).

Prognozy wskazują na zmianę udziału poszczególnych klas wieku drzewostanów, a zwłaszcza zdecydowane „starzenie się” polskich lasów i niewielki udział najmłodszych klas wieku (patrz wykres). Porównanie wielkości powierzchni zajmowanych w 1995 r. i w 2050 r. (przy założeniu aktualnego modelu gospodarki leśnej) wskazuje na ewidentny wzrost udziału drzewostanów przeszłorębnych i systematyczny spadek powierzchni zajmowanych przez najmłodsze drzewostany.

Referujący podkreślili, że pozostawienie takiego trendu może skutkować niekorzystnymi zjawiskami, stąd też leśnicy muszą w swych zabiegach dokonać pewnych „korekt” w sporządzaniu kolejnych operatów urzędniowych.

- **Należy zwrócić uwagę głównie na konieczność wyrównywania dysproporcji w możliwościach użytkowania głównego w przyszłości – we wprowadzaniu rozrębów, stosowaniu rębni złożonych rozpoczyn-**

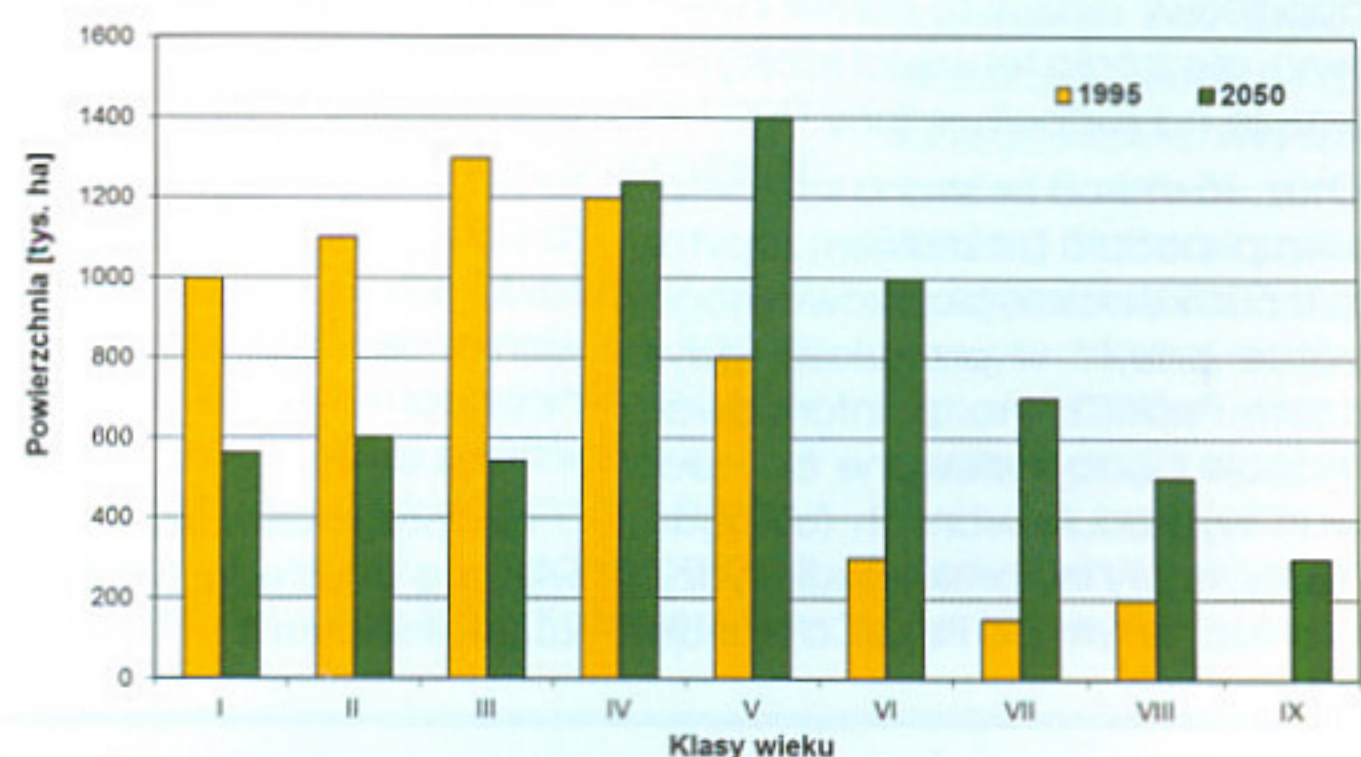
ając już od IV klasy wieku – stwierdził prof. Tomasz Borecki.

Jest to tym bardziej istotne, że przeciętny wiek drzewostanów w 2030 roku wzrośnie do 66 lat. W porównaniu do 2010 r., miąższość drzewostanów ponadstuletnich (razem z KO i KDO) z 24% wzrośnie w 2030 r. do około 40%. W ramach użytkowania głównego w roku 2010 r. pozyskano 32

mln m³ grubizny netto, w perspektywie w 2020 r. wielkość ta wyniesie 36-38 mln m³, a w 2030 r. – 41-43 mln m³.

Warto podkreślić, że w Lasach Państwowych 2860 tys. ha to powierzchnia, którą zajmują obszary Natura 2000. Stanowią one 38% całkowitej powierzchni leśnej Polski i zlokalizowane są na terenie 417 nadleśnictw. Udział terenów leś-

Prognoza zmian powierzchni Lasów Państwowych z podziałem na klasy wieku na 2050 r., przy zachowaniu aktualnego modelu gospodarki leśnej (BULiGL, za R. Michalakiem, 2002)

O uwarunkowaniach obecnych i potencjalnych możliwości pozyskania drewna w Lasach Państwowych mówił prof. Piotr Paschalis, prezydent Międzynarodowej Unii Leśnych Organizacji Badawczych IUFRO.

gospodarczej państwa

wiska. W swej prezentacji podkreślił on szczególne miejsce nauki i wykorzystania wyników prac wdrożeniowych w strategii leśnictwa. W latach 2006-2010 przeznaczano na prace badawcze i ekspertyzy finansowane ze środków budżetowych kwoty do 775 tys. zł rocznie. Opracowania te dotyczyły: monitoringu zmian w sektorze leśnym (3), zrównoważonego leśnictwa w aspekcie międzynarodowym (4), wykorzystania biomasy, ochrony lasu i monitoringu biologicznego (3). Wśród prac badawczych zlecanych ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i GW, na które przeznaczano od 1,5 do 4,7 mln zł rocznie, najwięcej było poświęconych ochronie lasu (10), hodowli lasu i gospodarce wodnej (po 9), ochronie przed pożarami (7), monitoringowi i ochronie przyrody (po 4), a jedna praca poświęcona była lasom prywatnym.

nych w całkowitej powierzchni obszarów Natura 2000 na terenie Polski wynosi aż 60%. Stąd też istnieje pilna potrzeba opracowania regionalnych strategii rozwoju zasobów drzewnych oraz możliwości użytkowania w Lasach Państwowych.

Należy uwzględnić również fakt, że konsekwencją wzrastającego udziału w pozyskaniu użytkownika rębego będzie zwiększenie udziału sortymentów drewna wielkogomiarowego oraz dostosowanie się przemysłu drzewnego do zmieniającej się struktury pozyskiwanego drewna w Lasach Państwowych.

Ważnym kompleksowym ujęciem problematyki zmian kierunków rozwoju przemysłu drzewnego, ze wskazaniem aktualnych relacji popytu i podaży na ten surowiec w Polsce, była prezentacja **Ewy Rajtaczak**, przedstawicielki Instytutu Technologii Drewna w Poznaniu.

W ramach problematyki praktycznych aspektów gospodarki leśnej w perspektywie najbliższych dziesięcioleci, przedstawiono cykl prezentacji ujmujących stan i kie-

runki rozwoju hodowli i ochrony lasu, gospodarki łowieckiej oraz ubocznego użytkowania lasu.

W swym wystąpieniu dr hab. **Jack Hilszczański** i prof. **Zbigniew Sierota** z Zakładu Ochrony Lasu IBL podkreślił, że w obecnej gospodarce leśnej bardzo istotną metodą ochrony jest tzw. IMP. Polega ona na łączeniu metod przydatnych pod względem gospodarczym, ekologicznym i toksykologicznym, w celu utrzymania liczebności szkodników poniżej progu ekonomicznej szkodliwości, przy czym pierwszeństwo ma świadome wykorzystanie naturalnych czynników ograniczających. Integrowana ochrona roślin łączy wszystkie dostępne metody zwalczania, przy wykorzystaniu w jak największym zakresie naturalnych procesów samoregulacji zachodzących w biocenozach i celowym wspomaganiu tych procesów.

Wzmoczone występowanie patogenów grzybowych w ciągu ostatnich 90 lat w polskich lasach wywoływało w latach 20. i 30. XX wieku

Istotnym elementem wystąpienia była również kontrowersyjna kwestia traktowania drewna, jako źródła energii odnawialnej. Wiceminister J. Zaleski obrazowo przedstawił zarówno przyrodniczy aspekt tego zagadnienia, jak i relacje ekonomiczne. A mianowicie:

■ Spalanie drewna zmniejsza jego ilość dostępną na rynku. Opłacalność spalania w kotłach elektrowni, elektrociepłowni i w instalacjach domowych bierze się z rosnących cen paliw i dotowania przez państwa wytwarzania energii elektrycznej i ciepła z paliw odnawialnych. W Niemczech w kominkach i kotłach domowych spala się dzisiaj 22 mln m³ drewna, a szacuje się, że w roku 2020 będzie to 40 mln m³.

■ Jedna złotówka wydana na zakup drewna do przerobu daje 13 zł efektu końcowego; tona drewna spalonego to 452 zł, a drewna

Miejsce i rolę strategii rozwoju lasów z perspektywy regionalnych dyrekcji LP przedstawili dyrektorzy: Kazimierz Szabla i Wojciech Fondera.

Ekspresyjna wypowiedź dyrektora Janusza Dawidziuka przeciw zakusom prywatyzacji Biura Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej.

przetworzonego to 4572 zł; sektor drzewny to 3 mln miejsc pracy; zważywszy, że drewno przelobione akumuluje w sobie przez wiele lat węgiel, spalanie drewna jest z ekonomicznego, ekologicznego, społecznego i moralnego punktu widzenia karygodne.

Dane te stanowiły element, od którego zaczęła się ożywiona dyskusja uczestników sesji, których w tym roku było aż 219. Kolejnymi prezentacjami, które wywołały oddźwięk i stanowiły przedmiot dyskusji, były wystąpienia dyrektorów: **Wojciech Fondera** – RDLP w Warszawie i dr. **Kazimierz Szabla** – RDLP w Katowicach oraz dr. **Alfreda Króla** – kierownika ZOL w Krakowie.

Międzynarodowym akcentem III Sesji Zimowej Szkoły Leśnej przy IBL były wystąpienia gości specjalnych – **Johanna Dengga** z Federalnego Ministerstwa Rolnictwa, Wyżywienia i Ochrony Konsumenta w Berlinie oraz **Roberta Fliessa** z Dyrekcji Generalnej ds. Środowiska Komisji Europejskiej. (AS)

zamieranie pędów sosny i chorobę opieńkową. Natomiast w ostatnim 40-leciu drzewostany sosnowe na gruntach porolnych zostały opalone przez hubę korzeni. Od lat 90. towarzyszy jej również zamieranie pędów sosny. W prezentacji podkreślono również ważny aspekt w ochronie lasu, tzn. przeciwdziałanie zagrożeniom, które stwarzają nowe gatunki szkodników odnotowane na terenie Polski. Należą do nich: węgorek sosnowy (Ameryka Północna), opiętek jesionowy (Azja), a ostatnio kózka azjatycka (*Anoplophora glabripennis*) – groźny przybysz z Korei.

Duże zainteresowanie uczestników sesji wzbudził kontrowersyjny problem: „Czy łowiectwo jest szansą, a może zagrożeniem dla gospodarki leśnej?” zreferowany przez dr. **Pawła Nasiadkę** z Wydziału Leśnego SGGW. Autor potraktował wieloaspektowo gospodarkę łowiecką wykazując, że aktualnie odnotowano wzrost liczebności zwierzyny. Główne gatunki oceniane są na: 7,7 tys. – łos, 176

tys. – jeleń, 827 tys. – sarna, 251 tys. – dzik, 21 tys. – daniel. Od kilku lat na stałym poziomie 562 tys. osobników utrzymuje się również liczebność zajęcy. Należy podkreślić, że na przełomie wieków liczebność ich drastycznie spadała.

Prezenter w wystąpieniu swym podkreślił, że aktualnie w Polsce jest ok. 1 mln myśliwych. Udział tej grupy w naszym społeczeństwie stanowi poniżej 0,5%, co Polskę w skali Europy klasyfikuje na 29 miejscu. Wiodącymi natomiast są: Irlandia, gdzie udział ten oceniany jest na 9% społeczeństwa, oraz kraje skandynawskie z udziałem 3-6%.

W Polsce z racji tego, że w ostatnich latach niepokojąco wzrasta średni wiek myśliwych, istnieje zagrożenie wykonania obowiązujących planów pozyskania zwierzyny, czego odzwierciedleniem jest aktualny wzrost powierzchni uszkodzeń (w Lasach Państwowych – 170 tys. ha). Wystąpienie swe autor zakończył wnioskiem – pytaniem: czy należy powołać Państwową Służbę Łowiecką? (AS)

Dzień kończący III Sesję Zimowej Szkoły Leśnej przy IBL, skoncentrował uwagę uczestników na wzajemnych relacjach między aspektami rozwoju gospodarki leśnej i jego powiązaniu z ekonomią. W swych wystąpieniach prelegenci podkreślali wagę kształcenia kadr i wysokich kwalifikacji oraz ich znaczenia dla nowoczesnego leśnictwa. Zwrócono uwagę na ekonomiczne i społeczne aspekty łańcucha leśno-drzewnego, co stanowiło przedmiot referatu prof. Lecha Płotkowskiego (SGGW) i prof. Stanisława Zająca (IBL).

Ekonomiczne i społeczne uwarunkowania strategii leśnictwa

Stan i perspektywy rozwoju średniego i wyższego szkolnictwa leśnego przekrojowo przedstawił prof. dr hab. **Andrzej Grzywacz**. Patrząc retrospektywnie można zauważyć, że w ciągu ostatnich 65 lat liczba absolwentów studiów leśnych średnio w roku wzrosła prawie 10-krotnie. W latach 1945-50 uczelnie leśne opuszczało rocznie 76 absolwentów, a w latach 2006-2010 aż 743 (tabela).

Lata	Liczba absolwentów	Średnio w roku
1945-1950	456	76
1951-1955	1784	357
1956-1960	717	134
1961-1965	642	128
1966-1970	1237	274
1971-1975	1649	330
1976-1980	1298	260
1981-1985	1293	259
1986-1990	1129	226
1991-1995	1490	298
1996-2000	2304	461
2001-2005	2853	571
2006-2010	3715	743

Liczba absolwentów studiów leśnych w latach 1945-2010 (dane za lata 1945-1963 wg „Dzieje lasów, leśnictwa i drzewnictwa w Polsce” (1965), dane za lata 1964 - 2010 wg GUS)

Prelegent zwrócił uwagę wszystkim zebrany, że równie ważne jak wyższe studia leśne jest kształcenie na poziomie szkół ponadgimnazjalnych. Według bieżących danych w Polsce jest 11 szkół ponadgimnazjalnych kształcących leśników i podlegających Ministerstwu Środowiska, jak również 11 podlegających pod starostwa powiatowe. Profesor z niepokojem zasygnalizował trendy dążące w szkolnictwie do stopniowego wyeliminowania szkół zawodowych, na korzyść ponadgimnazjalnych szkół o profilu ogólnym. Sporo kontrowersji zarówno środowisk akademickich, jak i szkolnych wzbudziła nowelizacja ustawy „Prawo szkolnictwa wyższego” z marca 2011 roku. Nie uwzględnia ona bieżących potrzeb i możliwości kształcenia przy obecnym stanie kadr dydaktycznych oraz środków finansowych. Prelegent stwierdził, że „(...) kształcenie leśników musi się odbywać dla leśnictwa i ochrony przyrody – jutra, dla zaspokojenia przyszłych potrzeb i oczekiwań, dla realizacji wizji lasów Polski i Europy w XXI wieku”.

Jak ważne jest wykształcenie oraz wiedza i jej znaczenie w przyszłym życiu zawodowym, można zaobserwować w codziennym funkcjonowaniu jednostek administracyjnych LP. Tym istotnym zagadnieniem poświęcił swoje wystąpienie dr hab. **Arkadiusz Gruchala**, prodziekan Wydziału Leśnego SGGW. W prezentacji swej przedstawił najnowsze kierunki gospodarowania zasobami ludzkimi w Lasach Państwowych, związane z budową Systemu Informacji Personalnej. Podkreślił on znaczenie uwzględnienia profili stanowisko-

wych kadry kierowniczej, rozumianych jako swego rodzaju „certyfikat jakości pracownika”.

Dla praktyki leśnej i dalszego rozwoju leśnictwa istotne znaczenie mają wyniki badań naukowych, które stanowią zarówno cenne wskazówki praktyczne, jak i stymulują postęp w tej dziedzinie. O aktualnym popycie oraz problematyce, jakiej będą poświęcone badania leśne mówił w swoim wystąpieniu gospodarz Zimowej Szkoły Leśnej prof. dr hab. **Tomasz Zawila-Niedźwiecki**, dyrektor IBL. Podkreślił on, że „(...) potencjał polskich nauk leśnych tworzą głównie: Instytut Badawczy Leśnictwa, wydziały leśne uczelni w Krakowie, Poznaniu i Warszawie oraz Instytut Dendrologii Polskiej Akademii Nauk w Kórniku, a także kilka mniejszych ośrodków. Potencjał ten, określany liczebnością kadr, w ostatnim dziesięcioleciu wyraźnie spada (...)”.

W Polsce nauki leśne finansowane są głównie przez Lasy Państwowe, które zostały do tego zobligowane zapisami w Ustawie o lasach. Kwoty wydawane na ten cel sięgnęły prawie 30 mln zł w 2008 r. i od tego czasu wyraźnie spadają. Jak dotąd najgorszy był rok 2010, w którym na naukę Lasy Państwowe przeznaczyły zaledwie 16,5 mln zł, finansując jedynie 44 tematy badawcze (przy średniej z ostatnich 10 lat wynoszącej 110 tematów rocznie).

W podsumowującym sesję wystąpieniu dr **Krzysztof Janeczko** – dyrektor Departamentu Leśnictwa w Ministerstwie Środowiska, podkreślił szczególne uwarunkowania i kierunki rozwoju leśnictwa w skali europejskiej. Wskazał na szereg ważnych zdarzeń mających miejsce w tym roku: istotny moment objęcia przez Polskę prezydencji w Unii Europejskiej, Międzynarodowy Rok Lasów ogłoszony przez ONZ, a także wspólne działania państw na rzecz trwałego i zrównoważonego rozwoju lasów. Wpisuje się w to organizowana w Białowieży we wrześniu br. wspólna konferencja dyrektorów departamentów leśnictwa i ochrony przyrody wszystkich państw członkowskich Unii Europejskiej.

Trzyletnie doświadczenia Zimowej Szkoły Leśnej w IBL są ewidentnym dowodem na to, że istnieje duże zapotrzebowanie na tego typu forum wymiany myśli przez doświadczonych leśników-praktyków i naukowców-badaczy. Prof. dr hab. **Andrzej Klocek** może być dumny z efektu realizacji swego pomysłu nawiązującego do doświadczeń niemieckich, a jako inicjator tych spotkań z satysfakcją może odnotować, że w kolejnych edycjach Szkoły bierze aktywny udział coraz większa liczba słuchaczy i dyskutantów.

Dla wielu Zimowa Szkoła Leśna jest inspiracją dla dalszych działań. Jednak warto pamiętać również, że zgodnie z sentencją Dawida Perry’ego – „Wy, którzy umiecie uczyć – uczcie. Wy, którzy nie umiecie – wykładajcie”...

Tradycyjnie, za kilka miesięcy ukaże się wydanie zbiorowe wszystkich referatów wygłoszonych w ramach III Sesji Zimowej Szkoły Leśnej. (AS)